

Sămănătorul

Revistă Săptămânală

Director: AUREL C. POPOVICI

SUMARUL :

AUREL C. POPOVICI. — Religione și Filosofie

MAIOR V. VERZEA. — Fără pulbere în caz de război.

C. SANDU-ALDEA. — Pe lună (fragment).

NATALIA IOSIF. — Colindătorii (cântec).

ALEXANDRU FILIPESCU. — Lăutarul (schiță).

O. CARP. — Moartea șoimilor (poezie).

N. N. BELDICEANU. — Noaptea (poezie).

N. C. SUZEANU. — Clipe (poezie).

Z. VIRGILIU. — Italia (poezie).

VICTOR ANESTIN. — Evenimente astronomice.

Doi mari istorici. Educarea sufletului. Caritate și intervenționism, ș. a.

COLABORATORI :

Domnii : D. Anghel, I. Borcia, (Sibiu) Al. Doinaru, St. O. Iosif, A. Lăpădatu, S. Mehedinți, G. Murnu, G. Murgoci, Dr. Aurel Onciul (Viena) P. Papahagi, St. Pop, M. Sădoveanu, C. Sandu-Aldea, V. Savel, Ion Scurtu, Maior V. Verzea.

Exemplarul 20 bani

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMINALĂ

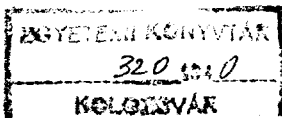
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

B-dul Academiei, 3,
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară . . . . . 10 lei
În străinătate . . . . . 12 »

RELIGIUNE SI FILOSOFIE

BCU Cluj-Napoca

BCPER201700168

Cluj / Central University Library Cluj

Ori în cotro am apuca, ori unde ne-am opri, în orice timp, în orice loc: Imensități, Eternități sunt de-asupra noastră, împrejurul nostru, în lăuntrul nostru.

Ne găsim între cele două mari Tăceri:

*Stele tăcute stau de-asupra noastră,
Morminte tăcute ne stau de desubt.*

CARLYLE (*Past and Present*
Book III. Ch. XV).

Greu este să înțelegi pe omul fără credință, fără religie. Ai totdeauna impresiunea penibilă că un asemenea om, ori și cât de scăpărătoare i-ar fi inteligența și ori și cât de vastă i-ar fi cultura, parcă nu ar fi un om tocmai întreg; parcă i-ar fi lipsind ceva; parcă nu vede și simte ca omul normal, că suferă de un fel de daltonism moral. Daltoniștilor le lipsește percepția fiziologică normală pentru anumite culori: unde e culoare deschisă, ei văd culoare închisă; pentru ei, pajiștea de iarbă verde, plină de viață și de poezie, e un petic de pământ presărat cu fire cenușii; obrajii rumeni, plini de sănătate ai copiilor, lor li se prezintă înnegriți parcă cu zmoală; albastrul cerului, zâmbetul naturei, li se pare fum și ceață. În lumina ochilor lor, firea toată e suferindă, ehticoasă, gangrenoasă. Ce mai poate însemna viața pentru asemenea nenorociți, dacă toată marea de lumină, toată această vie, dumnezeiască policromie a naturei, cu abundența înviorătoare a nuanțelor ei, li se pare un fel de beznă: pete, lacuri de cerneală pe natura întreagă; un fel de colorit de zmoală la răsăritul soarelui, la asfințitul lui și ziua toată, toate zilele de-a rândul. Sunt oameni cu vederea anormală, oameni de compătimit.

Materialiștii sunt tot un fel de daltoniști. Lor le lipsește chiar mai

mult decât acestora, le lipsește ochiul ochilor: *sufletul însuși*; sau dacă îl au, e bolnav. De aceea, mereu îl tăgăduesc; fie că nu l'au, fie că vor să scape de el. Mai ales ei, exagerează și carichează obiectivul științelor exacte și teoria despre mecanismul gândirii, mulțumindu-se cu o concepție mașinistă. Mecanism sau nu, — funcționarea regulată a minții e esențială producției omenești de valoare. Incontestabil. Dar un mecanism presupune un mecanic, iar acesta în om e sufletul lui. Și după cum e mecanicul așa funcționează și mecanismul, fie acesta mai simplu sau mai fin. Iar dacă e vorba pe mașinerii, — ne-am putea întreba: cum o să funcționeze mecanismul unei locomotive și cum o să «progreseze» un tren în siguranță dacă d. p. mecanicul e paralic sau amețit? Dar când e beat mort — cum este sufletul celor mai mulți atești lărmuritori? Nu ți-se pare că, citind unele scrieri ateiste moderne, pline de patimă, îl auzi pe autor strigând în plină beție de «idei»: «Știți voi cine sunt eu?.. Eu sunt grozav, mă!... Eu sunt *Omul!*... Dumnezeii și sfinții religiunilor voastre sunt superstiții!... Uite cum se învârtește pământul!... Hai?... După ideia mea, a Omului, a unui Om (care însă *nu* era beat!..). Eu, Omul, am răsturnat pe Dumnezeu din cer... Azi *eu* sunt Dumnezeu!... Și dacă ascultați de mine, și voi sunteți Dumnezei!... Trăiască Adevărul!... Trăiască Democrația Socială!...

— *Ihr seid Götter!*...

— *Vive l'Humanité Nouvelle!*...

— Urrah!... răsună umanitatea globală în capetele ei înfierbântate. Beția e beție: o intoxicație a creierului, o narcoză a sufletului, fie cu spirt, cu spirit, cu eter, cloroform sau cu vorbe goale, rezultatul e același.

E de sigur incalculabil de mare puterea de sugestiune în toată viața culturală, deci și în filosofie. Dintre moderni, chiar și Paulsen, un om cu multă cumpăneală în idei și în cuvinte, scapă uneori expresii nepermise mai ales unui profesor universitar. Dar Paulsen era liberal, și în supărarea lui politică pe clericaliile din Germania, uita adesea ce zice. Dacă aceasta se întâmplă chiar unor inteligențe distinse și disciplinate, de ce să ne mirăm de cele fără nici o disciplină, de panteiștii, materialiştii, și ateștii cei gălăgioși?

Și eu admit firește că omul e capod'opéra naturii, mai ales că cred, ca orice creștin, că omul e făcut «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu». — Dar Scriptura ne spune că Dumnezeu n'a făcut decât pe primul om. De-atunci a cam trecut multă vreme. Nu-i mirare că, demult, «exemplarele omenești» nu prea par toate tocmai capod'opere; că se găsesc și multe exemplare defecte între ele. — O fi per-

fectibilă omenirea, dar și potopul pare că joacă oarecare rol întru selecțiunea și perfecțiunea ei. — Iar cei ce pornesc din principiul «după noi potopul» — nu contribuie în mod tocmai pozitiv la opera de «înnaintare»...

Din parte-mi, știu să prețuesc chiar mândria omului când e legitimă. Dar nu cred că fala goală și mai ales trufia aceasta care mereu opune pe om lui Dumnezeu, care mereu își bate joc de orice sinceră evlavie față de aceasta atât de tainică natură, ar fi înnaintând cu adevărat cultura serioasă. Nu mie îmi va putea face cineva, cu oarecare temei, muștrarea că aș fi nesocotind, întru câtva măcar, valoarea științelor pozitive, a filosofiei, a istoriei, a întregii noastre culturi. Doar convingerea mea tocmai aceasta este că prin știință, istorie și filosofie se verifică chiar politica pe care o susțin și eu, că ele verifică mai ales rostul religiunii.

Dar tocmai pentru că prețuesc atât de mult ceea ce constituie, după a mea convingere, cultura adevărată, tocmai de aceea mă revoltă barbaria chiar și dacă se manifestă la lumină electrică; — și trufia «omului» abstract față de credința religioasă a unui întreg popor, față de întreaga sa ființă morală și deci națională, e barbarie; și mania raționalistă de a stărpi evlavia față de tainele mari și nepătrunse e barbarie; căci evlavia e roua sufletului, ea-l înnobilează, ea-l face capabil de cultură superioară; și barbarie e orice materializare săluită a celor ce nu sunt și nu trebuie să fie materiale. Dar de când cu concepția «filosofică» că creerul ar fi secretând idei după cum ficatul secretează fiere, — nu e tocmai de mirat că cultura noastră întreagă suferă de un fel de gălbănire, că valorile morale se preschimbă în valori de galbini, că «înfometarea de dreptate» se transformă în foame materială, în *auri sacra fames*.

*
*

Cum o să simțā oameni fără simțire normală că lumea trebuie să aibā un rost? Cā lumea este ea însăși produsul unui suflet? Cā deasupra micilor noastre suflete omenești ar putea să fie, trebuie să fie un suflet mare, supra-omeneșc? O voință și inteligență neînchipuită dar simțită de noi? Simțită de noi în fiecare fir de iarbă, și dacă fiziologia plantelor ne-ar ști spune de o mie de ori mai mult decât ce știe? Cum ar putea să crează ei într'o religiune revelată, pozitivă cum este creștinismul? Doar ființa lor nu-i decât o întrupată intoleranță, falnică și plină de dispreț pentru cei ce-și știu păstra credința.

Intoleranța aceasta, ateismul însuși e un produs al scepticismului. Și sceptici au fost mulți, dela Aristip până astăzi. E necesară

îndoiala, firește, e indispensabilă, e fatală, căci din ea resare adesea adevărul. Dar religiunea unui popor e biruința lui asupra îndoelii, e adevărul suprem al vieții lui. Alții, străinii se pot îndoii de acest adevăr, dar poporul și cei ce se ridică din mijlocul lui, nu trebuie să se orienteze după ei. De fapt, poporul nu se îndoiește de cât atunci când scepticismul străin cucerește încet, încet pe fii de ai săi aleși dar slabi de înger; când aceștia abuzează de inteligența ce le-a dat-o neamul lor, credința lui străbună, Dumnezeu lor al tuturor; când tocmai cărturarii de ai săi, cetind greșit în cartea firii, nu-și știu pune frâu la gură și lacăt la inimă și caută, cu știința pozitivă, să cioplească ei un Dumnezeu nou și fără «taine». —

Mulți cărturari fără carte, — și niciodată n'au fost mai mulți ca în ziua de azi, — vorbesc mereu de minte și mereu o preamăresc; dar tocmai ei nu știu s'o prețuiască. Rațiunea omenească multe minuni a făcut și multe va mai face, ori de câte ori a fost și va fi «cuminte». — Căci nu trufia, nu «suveranitatea» ci *moralitatea rațiunii* omenești a produs și produce cunoștința cea adevărată. Iar această moralitate în gândire nu-i echivalentă cu dorințe și străduințe ideologice, ruinătoare, cu asalturi ateiste contra religiunii unui popor.

Chiar și sceptici mari n'au produs adesea, prin raționalismul lor sceptic contra religiunii, decât foarte puțină și problematică lumină în comparație cu răul mare pe care adesea l'au deslănțuit. Ce bine putea să rezulte dintr'o sistematică tăgăduire, în fond lipsită de orice dovezi? Ce adevăr, ce mulțumire? Tot numai iluzii, destructive. Ș'apoi, în cea mai mare afacere sufletească a omului pe pământ, o întregă viață de îndoeli? În fiecare dimineață un literal *dubito, ergo sum?* Cu toată zbućiumarea morală după el, dacă nu în tine în alții? Un continuu protest, o continuă răzvrătire? A cui și contra cui? A viermelui contra sistemului planetar! Să fie realmente productivă această concepție filosofică?

Să fie normală o așa viață chiar și pentru un om singuratic? Dar pentru o națiune întregă? Nu mă îndoesc că poate fi interesantă o asemenea îndeletnicire dialectică pentru spirite solitare; poate chiar avea o mare înrăurire asupra mersului dezvoltării omenirii. Dar eu nu consider aici asemenea chestiuni din punctul de vedere al acestei dezvoltări, ci a celei naționale, pentru că cred că o civilizație, generală cum zicem noi, sinteza superioară a mai multor civilizații într'un timp, e cu atât mai de valoare cu cât e mai diferențiată, mai nuanțată, cu cât e mai mult întemeiată pe diferite civi-

lizatii naționale de valoare, pe o mai firească și mai liberă diviziune a muncii, pe dezvoltări mai puțin galopante: mai normale.)

* * *

Amintii în rândul trecut de efectele funeste ale raționalismului francez mai ales din secolul al XVIII asupra Franței. Se pare că chiar și Kant, cu toată neasemănata superioritate a lui asupra celor mai mulți filosofi din toate timpurile, a avut mai mult intenții nobile decât rezultate bune în ceea ce privește cultura religioasă și morală a Germaniei. Se știe că Kant din religiozitate s'a ocupat cu filosofia. Hume l'a trezit din ațipeala metafizică, dar și Descartes și filosofia franceză din secolul XVIII l'au influențat. Și eu unul, cred că tot ce este greșit în filosofia lui Kant se poate reduce la această din urmă filosofie din secolul revoluțiunii. Kant n'a fost, cum zicea Moses Mendelssohn, «a toate distrugătorul» (*der Alleszermalmende*) în materie de religie pozitivă căci, la urma urmelor, cu ajutorul lui Dumnezeu și în filosofie multe se pot.— De fapt, protestanții au început de mult să interpreteze pe Kant pentru confesiunea lor; catolicii pe de altă parte văd de asemenea foarte bine că chiar și cu teoria lui Kant despre cunoștință se poate ajunge la concluzia existenței lui Dumnezeu, căci cum zice, din punctul său teologic de vedere, un savant catolic, profesorul Reinhold, dela Universitatea din Viena, «...pentru dovedirea existenței unui Dumnezeu personal ar fi pe deplin suficientă și numai o lume fenomenală subiectivă»¹⁾.

Kant n'a fost Voltaire, — de a cărui imoralitate el se arată indignat chiar în scrierile sale. Kant n'a căutat să distrugă creștinismul ci să-l reformeze. Dar el n'a izbutit să fie, precum ar fi voit poate, un al doilea Luther, pentru că prea a fost, ca toți filosofii, umanitarist, și prea a fost puțin național, prea a fost puțin German și practic. Dumnezeul lui, legea morală, ori cât de ideal ar fi — nu se putea asemana, din punct de vedere german, cu Dumnezeul Germanilor precum l'a înțeles Luther: «o puternică cetățue e Dumnezeul nostru»: «*Eine feste Burg ist unser Gott*», — și precum îl înțelege, în fond, și catolicul german. Chiar și Englezii vorbesc de Dumnezeul lor național, de *our English God*. Pentru că, de fapt, contrar tuturor abstracțiunilor filosofice, concepția Germanilor, a Englezilor, a fie-

¹⁾ Reinhold, *Der alte und der neue Glaube*, 1908, Viena, Kirsch, pag. 22. Pentru punctul de vedere protestant e interesantă cartea Prof. Dr. L. Weis, *Immanuel Kant*, Hamburg, Rauher Hans.

cărei națiuni puternice este, ori și cât de cosmic ar fi închipuit Dumnezeu, *specială* unei asemenea națiuni. Chiar și catolicismul, cu toată universalitatea sa atât de veche, imperialistă-romană, este mai mult sau mai puțin diferențiat după națiuni. Există oarecare deosebire națională între catolicismul din Spania și cel din Ungaria, între cel din Italia și cel din Belgia, între al Polonezilor și al Germanilor. Nu în dogme, nu în ritual, ci în mintea popoarelor și în practica vieții.— Mai mare e încă deosebirea între pravoslavia rusească și «legea» noastră românească, și bine va fi cu cât va fi mai mare, — cu alte cuvinte cu cât biserica română va fi mai *națională*, ori cari ar fi asemănările sau legăturile ei cu alte biserici, ori cât de adevărat este că Dumnezeu e al lumii întregi. El este al lumii întregi pentru că este Dumnezeu adevărat. Dar fiecare popor creștin se întrece în luptă cu alte popoare; și după cum crede mai cu tărie în Dumnezeu, speră mai mult în el, obține adesea mai multe biruințe în lupta vieții și consideră pe Dumnezeu mai mult al său decât al celor care sau nu cred în el, sau nu cred din toată inima, din tot sufletul lor. — Căci o religie devine cu atât mai națională cu cât într'un popor e mai adâncă preocuparea de fondul ei moral, cu cât este mai vie. Iar Dumnezeu creștinesc este al viilor, și nu al morților; al celor ce trăesc viață vie și vor să trăească prin luptă și credință; nu al celor ce trăesc viață moartă, visează și sunt fără nici o credință pozitivă.—

* * *

Kant n'a fost un simplu deist. El a fost teist. Și e indiferent aici dacă el a ajuns la credința aceasta prin «rațiunea practică» și nu prin «rațiunea pură». — Fapt pozitiv este că el prin *moralitatea* rațiunii a ajuns la religia lui. El a fost creștin, dar a avut intențiunea să «civilizeze», cum ar zice unii, creștinismul printr'un raționalism «practic», care însă *nu* e practic. Opera aceasta nu numai că e enorm de grea, dar e teribil de riscată, ea este o chestiune, un punct în care, cum ar zice Dante, «deja un înțelept mai mare ca tine s'a înșelat» — *Quest' è tal punto, Che più savio di te già fece errante.*¹⁾

Era cu atât mai grea încercarea lui Kant cu cât el, după ce separă mintea în rațiune categorială și în rațiune practică, iar lumea în lume numenală și în lume fenomenală, el înșuș nu admite pe cea dintâiu, «lucrul în sine», *das Ding an sich*, decât ca o noțiune limitativă (*Grenzbegriff*).

¹⁾ Dante *Allighieri, La Divina Commedia, Purgatorio, Canto Ventesimoquinto* 62. Dante face aici aluzie la Averroes care afirmase că *intelectul posibil e desfăcut de suflet* (Camerini).

Ar fi firește ideală lumea lui morală, (*die intelligibele Welt*), cum zice el: «întru cât ar fi conformă cu legile morale (după cum *poate* fi pe urma *libertății* ființelor cuminte [*der vernünftigen Wesen*] și după cum *trebuie* să fie pe urma legilor necesare ale *moralității*)¹⁾. Dar și aici i-ar putea răspunde marele Florentin: «așa voință puternică e din cale afară de rară» — *Ma così salda voglia è troppo rada* —, «căci voința n'o poți stânge dacă ea însaș nu voește să fie stânsă, ci face cum face focul care mereu se înalță dacă de-o mie de ori puterea l'ar întoarce»²⁾.

Neapărat, mintea omului și voința lui trebuie să fie libere și autonome. Dar libertatea și voința omului nu trebuie să provoace cerul. — Și de aceea, orice am crede despre legea morală din conștiința omenească, ea trebuie să se respecte nu numai pe sine ci și pe Dumnezeu. «Legea morală..., zice Kant, duce prin ideia binelui suprem, obiectul și scopul final al minții practice pure, la religiune; cu alte cuvinte, la recunoașterea tuturor îndatoririlor ca tot atâtea porunci dumnezeiești...»³⁾ Așa este. Dar aceste legi dumnezeiești au și *sancțiunea* lor care trebuie recunoscută și respectată. — Ea nu poate fi lăsată la discrețiunea speculațiunilor logice ale rațiunii. Căci logic este Kant și prin logica sa el însuș a fost de o pilduitoare moralitate. Dar logic este și immoralistul sau amoralistul prin a *lor* proprie logică; logic a fost și Ravașchi, logic este chiar și diavolul. Dante povestește că vizitând infernul a stat de vorbă, între multe alte suflete chinuite, și cu unul care-și ispășea păcatul de a fi dat pe pământ un sfat înșelător. Sufletul acesta, (Guido de Montefeltro), își spune pățania sa de pe pământ, cum muri apoi, cum ajunsese în iad și cum numai decât un diavol, «*un de' neri Cherubini*», puse mâna pe el. Și sufletul își încheie jalnica lui tragedie zicând: «O vai de mine, cum mă cutremurai când diavolul mă apucă și-mi zise: *poate că tu nu știai că mă pricep la logică?*»⁴⁾ — Și poporul român știe că nu te

1) Kant, *Kritik der reinen Vernunft*, (Ed. Vorländer), pag. 662. Sublinierile în traducerea mea sunt ale lui Kant în textul său.

2) Dante, ibidem, *Paradiso*, Canto Quarto 87. 76:

*Che volontà, se non vuol, non s'ammorza,
Ma fa come natura face in fuoco,
Se mille volte violenza il torza.*

3) Kant, *Kritik der praktischen Vernunft* (Ed. Kerbach) pag. 155.

4) Dante, ibidem, *Inferno*, Canto Ventesimosettimo, 121:

*O me dolente! Come mi riscossi,
Quando mi prese dicendo-mi:
«Forse tu non pensavi ch'io loico fossi!»*

poți bizui în orice raționalism, căci «gândul omului e iad și un adânc fără vad».

* * *

Kant cerea un *imperativ categoric*, Fouillé răspunde astăzi cu un *ideal persuasiv* iar democrația socială din Germania și Franța le răspunde, și unuia și altuia, cu frenezii păgâne, cu un nihilism moral, cu un «patriotism» fără patrie, cosmopolit. Dar mai ales între Germanii culti e azi o mare sbuciumare religioasă. Căci cei ce l'au pierdut, caută azi pe Dumnezeu dar nu-l mai găsesc de lumina cea mare din ziua de azi, din acest secol de «lumină», de *Aufklärung* și mai ales de *Aufklärlicht* — cum i zicea Lessing. Unii dintre Germani se urcă pe dealuri și munți să caute pe Wotan, un zeu al triburilor germane primitive și deși nu l'au găsit încă — tot îi oferă focuri și tămâie; alții cred în religiunea lui Du Prell, în mese și scaune mișcate de «spirite»; alții în idealurile societăților etice, ale căror teorii însă iarăș alții — chiar Kantiani — le numesc, puțin respectuos, «mofturi fade» (*fade Salbadereien*)¹⁾; mulți însă se închină fondatorului religiunii zoologice, Papei Haeckel de la Jena, care are aproape gata o biserică «științifică» cu noi dogme, cu noi suflete, de astă dată «pur științifice» pe cari el le numește, — în mod serios! — *Cystopsyche Socialis*, *Histopsyche*, *Neuropsyche*, și alte asemenea psihopatii și stupidități caraghioase. Zăpăceala e generală: pe de o parte frenezii, pe de alta scepticism, multe credințe «moderne», mai absurde, mai prostești decât cele primitive. Mulți diu acești oameni sunt oameni cu pretenții de cultură «filosofică»; doar Haeckel și alții se laudă cu Kant, deși acesta s'ar învărti în mormânt dacă ar vedea cum tocmai știința, la care el ținea așa de mult și pe care a ajutat-o în mod real, duce a sa religiune raționalistă, «*Vernunftreligion*» tocmai la acea ridicolă exagerare, exaltație, la acel fanatism (*Schwaermerei* și *Afterdienst*) pe care el atât de mult le-a combătut²⁾.

Adesea ne arată istoria, zice Friedrich Albert Lange, cu drept

¹⁾ Houston Stewart Chamberlain, *Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts*, vol. II. pag. 769.

²⁾ Kant, *Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft* (Ed. Reclam), vezi în deosebi pag. 121, 163, 180, etc. În privința religiunii raționaliste la Kant H. St. Chamberlain caută să arate că concepția lui Kant nu e pur raționalistă; el susține că chiar și pentru Kant religiunea e un produs din adâncimile inimii, și în fond așa și este. Vezi frumoasa scriere a lui H. St. Chamberlain: *Immanuel Kant, die Persönlichkeit als Einführung in das Werk*, München, Bruckmann, 1905, mai ales pag. 746, 750, 752.

cuvânt, că îndată ce spiritele culte ale unui popor încep să disconsideze religiunea națională sau să o disolve în abstracțiuni filosofice — gloata semidoctilor, simțindu-se nesigură și neliniștită, se dedă la orice stupidități căutând a le preface în religione ¹⁾.

Materialismul poate fi filosofia calfelor de bărbieri, cum zice Schopenhauer, — din nenorocire el adesea se prinde de oameni mult mai culți, chiar de așa numiți «savanți». Și aici e marele pericol.

În această babilonică zăpăceală, — din fericire numai în lumea «cultă», deocamdată, — câțiva dintre oamenii serioși de știință strigă mereu «îndărăt la Kant»; mulțimea semidoctilor însă, «democrația», strigă din potrivă, «înnainte cu Büchner» «înnainte cu Haeckel», înnainte cu «știința», cu «progresul», cu «omenirea», «mit der Menschheit»!..... Și în drum spre această țintă falsă, spre această *fata morgana*, și unii și alții uită de neamul lor, uită de cel mai mare filosof al pământului, uită pe Cristos și învățătura lui care le-a revelat pe Dumnezeuul lor, — care «făcea să crească ferul», cum îl cântau ei, — care le-a întemeiat biserica, care i-a făcut ce sunt, ceea ce maisunt.

Houston Stewart Chamberlain care, pe lângă multe idei de valoare, exagerează ideia germanismului, a purismului de rassă, a purismului religios și moral, așteaptă azi «o renaștere religioasă» în lumea germană după idealul lui Kant. Așa exclamă el d. e. după ce a criticat «superstițiile» dogmatice :

«Dacă nu se ivește între noi în curând o puternică renaștere a credințelor noastre ideale și anume o specifică renaștere religioasă,... dacă nu mai posedăm puterea creatoare ca din cuvintele și din privirea răstignitului Fiu al omului să ne facem (!) o religiune desăvârșită, cu totul vie, conformă cu adevărul ființei și al aptitudinilor noastre, cu starea actuală a culturei noastre.... care să aibă puterea de a ne mișca în lăuntrul nostru cel mai intim, a ne înnobilă și întări: dacă aceasta nu se va întâmpla, atunci din umbra viitorului o să apară un nou Inocențiu III și un nou al IV-lea sinod Lateran, și încă odată flacările inchizițiunii au să se înnalțe pârâind spre cer». Căci, continuă el, lumea mai bine se va arunca în brațele misterelor decât să se edifice din fleacurile plicticoase ale societăților de cultură etică. Si lumea va avea dreptate. Pe de altă parte, nici protestantismul casuistic-dogmatic nu represintă, după Chamberlain, o forță vie, dovadă «indiferența majorității credincioșilor săi și amorțeaia celei mai mari puteri sufletești: a celei religioase ¹⁾.

¹⁾ Fr. Alb. Lange, *Geschichte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart*. Ed. VI. vol. I. pag. 37.

¹⁾ H. St. Chamberlain, *ibidem*.

Toate acestea ne dovedesc ce ușor se ruinează și ce greu «se face» o religiune! Nu-i vorbă, în Germania, masele mari sunt încă religioase și ateismul nu-i pe departe așa răspândit ca în Franța, și chiar multe din aceste curente sunt, în fond, preocupări religioase cari caută o nouă reformă, noi simboluri pentru vechea religiune. Un mare număr de preoți și laici protestanți și catolici luptă apărând formele vechi, dar lupta-i grea și foarte primejdioasă pentru întreg viitorul poporului german.

Vorba e, noi Români, care nu prea avem curente literare ateiste, dar pe de altă parte nici preocupări de adâncire religioasă — ce putem învăța din toate acestea? Care concepție «filosofică» ar putea înlocui religiunea noastră?—Eu răspund cu toată convingerea: *nici una!* De sigur, trebuesc și în biserica noastră pe ici-colea îmbunătățiri, dar treptate, cu rost și mare băgare de seamă.—Dar de dragul nici unui raționalism, al nici unui bine ideal și suprem, nu trebuie să clătinăm religia noastră, biserica noastră, cu dogmele ei, cu organizația ei, cu toată ființa ei. Și pentrucă deschisei iarăș, după mulți ani de zile, pe vechiul meu Dante, iată ce vorbă înțeleaptă le spunea el tuturor celor ce cred în evanghelie, și care li se poate spune și astăzi, oricare ar fi deosebirea confesională între ei, și li se poate spune și în privința politice, a întregii lor culturi:

*«Creștinilor, fiți mai cu luare aminte în mișcare,
Nu fiți ca pana cea luată de orice vânt.
Și nu vă închîpuiți că orice apă vă spală de păcate!»¹⁾*

AUREL C. POPOVICI.

FĂRĂ PULBERE IN CAZ DE RĂZBOIU

În articolul precedent am căutat să dovedesc că se continuă a să întrebuița cele mai asupritoare măsuri de deznaționalizare contra Românilor de peste munți, din cauză că ocârmuitorii actuali dela Pesta s'au convins că nu avem o solidaritate națională temeinică.

Se știe acolo foarte bine că manifestările gălăgioase și protestă-

¹⁾ Dante, ibidem, *Paradiso*, Canto Quinto 73:

*Siate, Cristiani, a muovervi più gravi,
Non siate come penna ad ogni vento,
E non crediate ch'ogni acqua vi lavi.*

rile noastre sporadice, *sunt focuri de pae*, aprinse foarte adeseori cu scopuri politice, și făcute de oameni fără răspundere și fără greutate.

De altă parte mulți se întreabă, cum se poate că bătrânul Monarh al Austriei, aliatul nostru sincer și binevoitor, să permită a se sugruma naționalitatea a $3\frac{1}{2}$ milioane de Români, care au dat nenumărate dovezi de dragoste, de credință, de statornicie pentru Casa Habsburgică și cari au făcut cele mai însemnate jertfe de sânge în anul 1848 și în diferitele războaie ce a avut acest imperiu.

Prin mijloacele de deznaționalizare ce se urmează sistematic, se slăbește încrederea și nădejdea ce a avut-o totdeauna acest popor în Viena, căci nu se poate cere, ca acești oameni în starea în care trăesc astăzi, să contribuie cu dragă inimă la înflorirea și întărirea Ungariei, a unui stat, ce poartă caracter dușmănos și care este negațiunea existenței lor naționale.

«Este contra firei, a cere ca naționalitatea asuprită în un stat să aibă dragoste de asupritorii săi.»

«Patria naționalistului adevărat este naționalitatea sa, indiferent de hotarele politice.»

Cercurile cărmuitoare din Buda-Pesta s'au condus în totdeauna, după formula juridică exprimată de mult de Spinoza: *«Unus quisque tantum juris habet, quantum potentia valet»*, adică fiecare are numai atâta drept, pe câtă putere are.

Prin urmare atât Românii de dincolo, cât și Statul nostru — trebuie să reprezinte mai întâi o *putere reală și hotărâtoare* și atunci vom avea curajul ca să pretindem drepturile noastre. Așa se exprimă într'o broșură politică unul din fruntașii politici ardeleni.

Se tot repetă *«că suntem la o mare cotitură istorică»*. Dacă este așa, atunci trebuie ca Statul nostru să țină socoteală de adevărul enunțat mai sus și să *facă orice sacrificii, oricât de mari ar fi ele*, pentru întărirea armatei, care reprezintă puterea statului nostru.

Bărbații mari de stat ai noștri cari au grija zilei de mâine, au arătat în nenumărate rânduri dela tribuna parlamentului, neajunsurile materiale și morale ale oștirii noastre.

Ce decepție a trebuit să fie pentru acești patrioți sinceri, — când s'a aflat că în conflictul cu Bulgarii nu eram în deajuns aprovizionăți cu cele trebuincioase pentru războiu?

Mai în urmă spre a complecta muniția necesară pentru tunurile noastre vechi, ne-am adresat la Viena, de unde ni s'au dat șrapnele foarte bune și cu un preț mult mai efin ca la Krupp, — însă în cartușe ni s'a dat o pulbere făcută din nitroglicerina, — pentru altfel

de guri de foc și care nu s'a putut întrebuița la tunurile noastre de câmp.

Noroc că în acest timp nu am avut războiu.

Când s'a primit această pulbere, un maior român cinstit și priceput a avut curajul să o refuze. Pentru acest motiv a fost rechemat în țară și a fost mutat ca pedeapsă în provincie — iar pulberea s'a primit.

Abia acum s'a dovedit pe deplin dreptatea și priceperea acestui ofițer ¹⁾.

Tot cam pe această vreme, adecă prin anul 1904, ne-am adresat celor din Viena ca să ne îmbunătățească tunurile noastre vechi, rugându-i să ne dea modelul de sapă austriac pentru a limita retragerea tunului înapoi, după fiecare lovitură trasă.

Ni s'a acordat cu multă ușurință și această concesie. Aceste sape s'au așezat de lăcătuși speciali trimiși din Viena, foarte bine plățiți, cari aū colindat pe la toate regimentele noastre de artilerie, cu toate că această operațiune era așa de ușoară, încât s'ar fi putut executa de orice lăcătuș din arsenalul nostru.

Aceste îmbunătățiri ne-au costat foarte mulți bani și nu au adus nici un folos — lucru care s'a constatat din practică, la tragerile anuale ce s'au executat.

Cei din Viena ne-au arătat atâta dragoste, încât s'au oferit să ne modifice și proiectilele, în care urma să fie așezată muniția ce ne-au furnizat.

Noi eram aliați sinceri, dezvăluiam fostului atașat militar austriac toate lipsurile materiale ale armatei noastre și ceream sfaturile și concursul său.

Acesta asista pe lângă directorul jocului de războiu la exercițiile ce se făceau cu ofițeri superiori din București la clubul militar, astfel că cunoștea perfect și valoarea intelectuală a fie-cărui ofițer superior.

Tot pe acest timp ne-am angajat ca pe viitor să cumpărăm fulmicotonul dela fabrica statului austriac din Blumau. Până atunci aduceam acest explosiv dela fabrica Troisdorf din Germania.

Din acest fulmicoton se fabrică în Pulberăria noastră dela Dundești, pulberea fără fum, necesară pentru armele infanteriei și pentru artilerie.

Dacă întâmplător împrejurările ne-ar aduce în conflict cu Austro-Ungaria, nu vom avea fulmicoton, căci prin Dardanele nu se permite

¹⁾ După informații pozitive, cu această pulbere ne-a păcălit un samsar evreu S. care se afla pe atunci în ministerul de război austro-ungar, iar ofițerii austriaci au fost cu totul streini de această afacere.

trecerea acestui explosiv, pe care l-am putea cumpăra din altă parte, iar Austria nu ne va mai da, astfel că nu vom avea din ce să fabricăm pulberea necesară la război.

Ca să facem aprovizionamente mari din acest explosiv, nu se poate — căci după o lungă conservare atât fulmicotonul cât și pulberea fără fum, perd din proprietățile balistice, fizice și chimice ce se cer de caetul de sarcini.

Prin anul 1897, sub Ministerul răposatului General Berendei, s'au făcut studii serioase și devize pentru instalarea unei asemenea fabrici în țară; ea ar fi costat cel mult 2 milioane de lei, împreună cu o fabrică de acid sulfuric și acid azotic.

De atunci s'au cheltuit zeci de milioane, pentru sinecure politice iar pentru puterea și siguranța armatei nu s'au putut obține aceste fonduri și continuăm a lua fulmicotonul dela Blumau.

În rezumat, am fost și suntem sinceri aliați cu Austro-Ungaria dar prea le-am spus toate păsurile și nevoile noastre — prea i-am lăsat să ne cunoască puterea noastră reală, și astăzi când avem nevoi economice, ni-se satisfac cererile noastre după puterea ce realmente reprezentăm și pe care ei o cunosc foarte bine.

Suntem o țară bogată și avem aproape 7 milioane locuitori.

Să ne aducem aminte că Prusia sub Frideric cel mare, tot un Hohenzollern, cu 5 milioane locuitori și cu o armată strașnic organizată, a făcut minuni de biruință.

Ne trebuie un om de caracter și cu curagiu care să ceară țării cu glas tare sumele reale — *ori cât de mari ar fi ele* — pentru a putea organiza și întreține o armată puternică.

Cu cărpituri și tângueli de lipsuri prin culisele camerei, nu se schimbă starea actuală de lucruri.

Acei ce mereu repetă prin gazete că suntem la o cotitură mare istorică, să se gândească — și să făptuească.

MAIOR V. VERZEA.

COLINDĂTORI

Diņ pânzele de nori,
Pe tine să te-aflăm,
Cu trup de vis zburăm,
Prin lumi colindători.

În casa ta ne chemi,
Ca umbre să intrăm,
Și triste, să-ți evocăm
Că cânt... diņ alte vremi!...

Că 'n maiul înflorit,
Ne-a zămislit în vis
O floare de narcis!..
Dar floarea... a murit!..

Când azi e câmpul nins
E frig... și nori pe cer...
În neguri toate pier
Și urma ei... s'a stins!..

Jar noi, rămași pe drum,
Venim la tine iar
Cu cel din urmă dar :
O urmă de parfum...

În vr'un ungher, de vrei,
Păstrează-ne... De nu,
Cu drag ne-om stinge-acu
La gândul trist al ei!..

NATALIA IOSIF.

PE LUNĂ

— FRAGMENT —

Ajungând la marginea malului înalt, fata se opri încremenită lângă un butuc de viță. Pe undele apelor ce uniseră Dunărea cea nouă cu cea veche, tremura ca o poleitură blândă și tainica lumină de lună. Din ostroave nu se mai vedeau decât vârfulurile sălciilor bătrâne, ca niște mari pete de umbră, în jurul cărora licăriau ape iuși. Nici un zgomot. Nu știai dacă acea liniște ce neliniștea sufletul, era ca o prevestire de sfârșit de lume sau premergătoarea unei reînvieri....

Și atunci deodată peste strălucirea apelor mari începu a pluti un trist și duios cântec de caval, una din acele «aoelele» în care tremură tot sufletul de artist al încercatului norod românesc. Părea că izvorăște din ape, că plutește cu ele la vale, că se topește în lumina de lună, că se fărâmă uneori în sunete de plâns. Era cântecul lui Oprea Nălucă....

C. SANDU-ALDEA.

LĂUTARUL

Cine nu l-a cunoscut pe Hurmuz lăutarul și cine nu l-a văzut trecând agale pe drumurile satelor din împrejurimi, veșnic cu vioara la subsuoară.

Și cine a intrat în hanul de la răscruce și auzind tânguirea vioarei lui, n'a rămas pironit acolo până și-a sfârșit el cântecul, care se revărsa domol pe coarde, ca povestea șoptită încet a vremurilor care au trecut? — Căci doar el era legat de vioară ca sufletul de trup și cântecul la el nu mai era o meserie, ci o deprindere fără de care n'ar fi putut trăi. Cântecul îi izvoră din inimă și te pătrundea la inimă și-ți răscolea tot dorul și tot amarul care zăcea acolo și la urmă te simțiai copleșit de năvala dorințelor și dorurilor care îți furnicau suflul.

Toți câți își târăse viața prin părțile astea fuseseră înviorați, amețiți, înveseliți, îndurerăți, imblânziți, turburați, alinați, înfuriați de cântecul lui, căci nu era inimă și nu era suflet, nu era patimă și ascunziș al sufletului, pe care să nu le pătrundă sunetele arcușului său.

Când trăgea el ușurel cu arcușul și te învăluia încet sunetul molcom, nu mai simțiai nici durere, nici bătrânețe: îți murea durerea în inimă și te năvălia dragostea de viață.

Când te cotropia aleaul și îndurerat îți frământai dorul în suflet, era destul să auzi picurând de pe coarde cântecul lui, că și se topia dorul, și se răspândea aleaul și te simțiai încălzit și înviorat.

Când atingea el coardele pentru joc, văzduhul întreg unduia, valuri de armonie te încunjurau și te săltau, îți clocotia sângele în vine, îți sălta sufletul în matcă și nu mai simțiai povara trupului. — În vremea lui veniau boeri pe căi depărtate ca să soarbă cântecele dumnezeiești care se scurgeau de sub arcușul minunat și de multe ori după ce buțile se deșertau, în larma glasurilor răgușite de beție, el își sprijinea vioara sub bărbie și nici un zvon nu se mai auzia, atât de dulce răsuna cântecul, că limbile amuțiau și trupurile rămâneau pironite locului, pătrunse de armonia duioasă ce curgea de pe coarde.

Hei! ce vreme era p'atunci! Toamna când țarinile erau pustii și hambarele pline, boerul Costache, Dumnezeu să-l erte, deschidea largi porțile, desfunda buțile și caleștile boerești descărcau oaspeți din șapte ținuturi, veniți să se înveselească sorbind vinul chihlimbăriu din buțile boerului Costache și duioasele cântece care se strecurau de sub degetele lui Hurmuz.

Căci boerul Costache nu și-ar fi putut închipui petrecere fără țiganul ăsta! — Ei, dar asta a fost așa de demult. Boerul Costache s'a dus să se odihnească între cei drepti și după moartea lui s'a călătorit și veselia de la curtea boerească. Feciorul boerului a plecat în țări streine, depărtate și de atâția ani odăile mari din deal n'au mai fost luminate și glasuri vesele n'au mai răsbătut de acolo. — Hurmuz a îmbătrânit și el, glasul i s'a muiat și degetele îi tremură ca și coardele vioarei când le atinge arcușul. I-a mai ră-

mas aceiași doar dragostea de cântec, patima nebună care face ca pe coar-dele vioarii să i se prelingă tot sufletul și care îi poartă trupul slăbit din han în han, din uliță în uliță, cântând așa într'o neștire, pe un pahar de vin ce i se întinde cu voe bună de cei ce-au fost învăluți în cântarea pă-timașe.

* * *

Pe înserate, când amurgul și-a cernut umbrele peste sat și focurile s'au aprins prin bătători, Hurmuz coboară ulița străjuită de plopi înalți, care de la curtea boerească duce în sat.

Merge încet, par'că băjbăind drumul și din când în când aruncă câte o privire în urmă.

Când dă pe ulița satului, înteește pasul și cu mersul pripit trece înainte, fără să s'abată din drum și fără să privească la trecători.

Nici pe la han nu s'a abătut. S'a uitat lung spre ușile larg deschise, și-a mutat vioara de sub brațul stâng sub cel drept și a trecut înainte.

Un bătrân din ușa hanului i-a strigat «bună seara», dar el nici n'a întors capul.

Lăutarul trecea înainte spre căsuța lui de colo, dela marginea satului. Când ajunsese la malul Sărățelului, se opri supt o salcie bătrână, se așeză pe iarba, lăsă vioara să cadă domol lângă el, își cercui privirea de jur împrejur, par'că ar fi văzut pentru întâia oară locurile astea, își rezemă fața în palme și rămase așa dus pe gânduri. Acum băgă de seamă cum îi ardeau obrații și cât de grozav îi vâjia capul. Și tot trupul îi era moale par'că orice avânt îi fusese înăbușit și orice putere i se scursese. Căci-e doar așa de bătrân...

Cum de n'a simțit el asta p-nă acum...

Cum de n'a băgat de seamă cât de dărăpănat îi e trupul și cât de grozav i-a tocit vremea sufletul? A fost așa de ticălos, că până acum nici nu i s'a oprit vreodată gândul la asta. Astăzi când au sunat clopote de trăsură pe drumul satului și când a auzit că boerul ăl tânăr s'a întors la curte, după atâtea ani petrecuți prin locuri depărtate, a început să sară de bucurie.

Și-a strâns vioara în brațe și când a tras cu arcușul, i s'a luminat fața și i s'a înseninat sufletul. Să mai cânte el odată colo sub umbrarul dela curtea boerească unde îi cânta de atâtea ori, cu atâtea ani în urmă, răposatului boer Costache. Să-l vadă el de feciorul boerului răposat, la masa la care îl înveselea pe tată și-l adormea pe fecior! Căci ce era p'atunci tânărul boer?! Un copilaș cu ochii negri, cu fața albă, cu veselia în obrași. Când da cu ochii de Hurmuz, alerga la el, îi cuprindea genunchii cu mânuțele-i mititele și nu-l mai slăbea până nu începea să-i cânte domol, așa de domol și de duios, că adormea în șoapta cântecului. Dar au trecut 30 de ani de-atunci. Treizeci de ani și prin ce lumi n'a umblat copilașul de altă dată și câte țări n'a văzut și câte graiuri n'a auzit! De ce nu s'a gândit el — cântăreț îmbătrânit pe tărâmurile astea — când a plecat la curte să-i cânte boerului abia sosit — la cei treizeci de ani de când plecase în altă lume?

Când a intrat în curtea boerească și a auzit din nou zgomot și voe bună

sub umbrar, i-a tresărit inima și un singur gând i-a fulgerat mintea: să înceapă cântecul care îi plăcea așa de mult răposatului boer Costache, un cântec vechiu, care scormonea tot dorul în inimi.

Când a dat cu ochii de tânărul boer, a rămas înmărmurit de uimire: ce bărbat puternic și frumos se făcuse băiatul de odinioară! — Și-a sprijinit vioara sub bărbie și a dat drumul cântecului care se scurgea de pe coarde, la început domol, ca un descântec, apoi se prăvălea ca un șuvoiu de patimi. Boerul doar și-a aruncat ochii spre el, apoi și-a urmat mai departe convorbirea începută cu tovarășii de masă și când a amuțit vioara a scos din buzunar câțiva lei și aruncându-i-i lăutarului: «Ia, și du-te cu vechiturile tale»...

Lui Hurmuz par'că i-a sfâșiat sufletul. Și-a strâns vioara sub braț și a plecat împleticindu-se. Nici nu știe la ce s'a gândit și pe unde a trecut de a ajuns aici, pe piatra asta. Acum, cu fața înfierbântată cuprinsă în palme, cearcă să-și adune gândurile.

— I-a aruncat câțiva franci. Par'că el se dusesse să cerșească sau s'a gândit vreodată la ceia ce îi va aduce cântecele lui. Ii cânta boerului Costache zile și nopți întregi, fără să se gândească măcar la plată. El niciodată nu s'a tocmnit pentru cântecele lui, căci niciodată nu le-a vândut.

A cântat ca pasărea, fără nici o răsplată. Și dacă s'a dus astăzi la curte, nu s'a dus să ceară ceva, ci ca să cânte, cum cântase de atâtea ori acolo, cu atâta vreme în urmă...

Hei, dar ce vreme era p'atunci!

Și amintiri pe care nici nu le mai bănuia, crâmpiele din viața lui trecută pe care le credea de mult acoperite cu cenușa uitării, îi revin acum într'o lumină uimitoare. Par'că cineva i-ar aduna toate clipele vieții lui trecute și i le-ar pune dinainte. A fost o vreme când a făcut adevărate minuni cu vioara lui.

A aprins suflete și a îmuiat inime cu zvonul cântecelor sale. Și acum... Acum cântecele lui sunt vechituri... Așa i-a zis boerul, când i-a aruncat cei câți-va franci, fără măcar să-l privească. De ce mai trăește el pe lume, dacă cântecele lui nu mai înduioșează și nu mai inflăcărează. Și lăutarul își scutură capul parcă îngreuiat de povara amintirilor. Atunci băgă de seamă că înoptase de tot și luna eșise de-asupra dealului. Sus pe deal se zăreau umbrele crurilor aplecate, căci acolo era cimitirul satului. Acolo era îngropat boerul Costache, acolo zăcea pentru vecie nevasta boerului bătrân, în pacea de acolo odihnea trupul Smarandei lui. Și ochii lui Hurmuz se măresc și se ațintesc în întunerec, parcă vor să deslușiască din umbră crucea sub care dorme ea pentru vecie... Ii vine în minte chipul ei, chipul Smarandei lui, când era tânăr, în zilele dintâiu ale unirei lor. Ii vede fața bronzată, cu ochii negri pătimași, cu buze roșii ca mușcatele, cu dinți albi strălucitori, o vede pe ea mândră ca o regină, în tinerețea ei dintâiu. Și nu-și mai poate ține lacrimile. Căci își aduce aminte că mulți s'au omorât spre a o lua și mulți au murit de dorul ochilor ei adânci și din toți ea l-a ales pe el, nu-

mai de dragul cântecelor lui. Și acum cântecele lui sunt vechituri și el pagină pe lumea asta.

Cu ochii plini de lacrimi el apucă vioara și începe să cânte cântecul ce-i plăcea ei, cântecul ce le-a unit lor tinerețele. Vioara suspină la început domol, ca un descântec, apoi vijelos ca bubuitul furtunii și cântecul moare într'un țipăt desnădăjduit care străbate liniștea nopții...

Pe urmă răsună cântecul, ce-i plăcea atâta odionioară răposatului boer Costache.

Și tuturor morților le-a cântat cântecele lor, cântecele pe care le sorbiau ei pe vremea lor... Și în umbra nopții i se părea că-i vede colo pe coastă, în cimitirul lor. Ii vedea pe toți ascultându-l uimiți și înfiorați de melodiile duioase.

Toți îl ascultau, jumătate eșiți din morminte, rezemați de crucile lor strâmbe...

Și el cânta înainte, cânta mereu pentru ei, căci numai ei îl înțelesese.

ALEXANDRU FILIPESCU.

MOARTEA ȘOIMULUI

(După José-Maria de Heredia)

*Când șoimu'ntrece veșnicile-omete,
Răvnește-o zare'n aer mai bogată
Ș'o pulbere de soare mai curată,
În care ochii vii să și-i îmbete.*

*Se'malță; ploaea de scântei o cată:
Semeț, cu pașnice vâsliri încete,
Spre nori, atras de fulger, vânt își dăte;
Dar fulgerul năpraznic îl săgeată.*

*C'un țipăt trist din zboru-i se abate:
Bând plăcări-i c'o sete furioasă,
El cade, ca o piatră, în abisuri.*

*Slavit acel ce, pentru Libertate,
Se stinge-așa 'ntr'o clipă luminoasă,
Sumeț în vrednicia-i, beat de visuri!*

O. CARP

NOAPTEA *)

Luceferii blând străjuesc. — Lumina în calea-i pribeagă

Privelişte mândra încheagă ;

Munții de nouri se par,

Codru bătut de brumar ;

Iar bolta albastră,

Poiană măastră

Cu secerea stea,

Tovarăşa mea.

Depart, departe în sferile-albastre,

Deslanțuit de grija și patimile noastre,

Sus, colo'n fundul cerului,

In lumile eterului,

Cum aş voi să mă ridic

Eu sufletul pitic,

Să mă desfac de-a lutului povară,

Să urc măreața veșniciei scară,

Aflând în umbra neagră din haos

Capăt durerei, minței repaos...

N. BELDICEANU.

CLIPÉ

In căsuța liniștită,

Stând odată la un loc,

O privi cu-atât noroc,

Că'i fură într'o clipită

Ochii negri plini de foc.

Iar iubirea ei pustie

Umblă după el pribeag,

Il așteaptă seara 'n prag

Totdeauna ca să vie

Și 'l iubește că'i e drag.

Și când vântul bate rece,

Iară ochii plini de dor

Cată în adâncul lor, —

Nici nu simte cum se trece

Vremea lungă de ușor.

N. C. SUSEANU.

*) Din volumul care va apărea în editura *Minervei*.

I T A L I A

*În mantie de piatră, pe patul mării 'ntinse,
Sedeai visând în pace sub cerul nesfârșit.
Pe vremi, cu strigăt mare barbarul a venit
Și alba-ți înflorire în sânge cald o stinse.*

*Dar viața-ți din ruine măreț a răsărit
Cu strigăte și-avânturi de-apururi neînvinse.
Sub cerul cald, în cântec și veselii aprinse,
Copiii tăi în zbucim trăit-au și-au iubit.*

*Dar când, visând în soare, dormiau lin palmierii,
Te-ai zvârcolit deodată cu vaet și cutremur
Si jale fu ca'n ziua din urmă, a 'nvierii.*

*Ce spaimă, ce durere făcutu-te-au să tremuri
Tu, artelor stăpână, tu țară a averii,
Ce n'ai clintit sub spadă și foc barbar, pe vremuri?*

Z. VIRGILIU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA GENERALA

DOUA EVENIMENTE ASTRONOMICE.

— Reîntoarcerea cometei Hally. — Planeta transneptuniană —

De vre-o câteva decenii, cerul ne-a făcut o mulțime de surprize. Știința astronomică a ajuns să descopere o mulțime de lucruri minunate, pe cari astronomii nici nu le bănuiau, Azi știm, de pild, că împrejurul cutărei stele, care nu ne apare decât ca un simplu punct luminos, se învârtește un alt corp, întunecat, o planetă enormă, ba s'a calculat și distanța ce le desparte, cât și masa amândorura. Am aflat în ceruri sisteme curioase, în cari sori luminoși se învârtesc în jurul unei planete întunecate. Inchipuiți-vă că soarele nostru s'ar învârți în jurul Pământului, acesta având însă dimensiuni extraordinare. Mai știm apoi cu siguranță, iuțea cu care stelele se depărtează, sau se apropie de noi. Ba ceva mai mult, suntem aproape să dăm de rostul cum e construit universul nostru stelar, din care soarele nostru face parte ca o simplă stea.

În ce privește cometele, nu se știe cu siguranță, dacă ele țin toate de sistemul nostru solar, sau dacă în mare parte, nu sunt decât niște vizitatoare,

ce ne sosesc din infinit, pentru a se pierde tot în el. În doi ani ne-au vizitat două comete: cometa Daniel și cometa Morehouse. În 1910 însă ne va sosi o cometă de mult așteptată, al cărui drum e bine calculat și care nu a mai fost văzută în păraginele noastre mai bine de 70 de ani.

În 76 de ani se învârtește cometa aceasta în jurul soarelui și omenirea nu a mai văzut-o din anul 1835. În Aprilie, sau în Mai 1910, cometa Halley va fi bine văzută, dar astronomii nu au răbdare să o aștepte. Cometa Halley se află și acum pe cerul nostru, dar din cauza îndepărtării ei, strălucește ca o stea de mărimea 15—16, adică abia poate fi văzută cu lunetele cele mai mari. Fotografia cerească ia însă înaintea, și de pe acum, astronomii fotografiază mereu partea cerului înspre care se află cometa. Să nu vă mirați deci, când veți citi prin reviste, sau chiar prin ziare — căci au început și ziarele să se intereseze de lucrurile cerești, — că astrul vagabond a fost descoperit cu ajutorul fotografiei.

În prezent, distanța la care se află cometa Halley de Pământ e de vre-o 626 milioane kilometrii, adică distanța la care se află planeta Jupiter de Pământ. În luna Februarie 1910, cometa va trece dincoace de orbita planetei Marte; în Noembrie același an va intra în orbita Pământului, apropiindu-se mereu de soare, pe care îl va înconjura, pentru a se pierde iar în infinit, de unde ne va reveni peste alți 76 ani.

S'au putea însă să i se întâmple vre-un accident pe drum... existența unei comete ca și aceia a unei ființe omenești de pe pământ fiind tr-cătoare. S'au văzut comete prefăcute în bucățele, din cari ni-au căzut pe pământ bucățele, sub formă de stele căzătoare.

*

Al doilea eveniment astronomic este cercetarea asiduă din prezent pentru căutarea unei noi surori a pământului. E vorba de o planetă îndepărtată dincolo de Neptun, care tot împrejurul soarelui se învârtește, dar care din cauza imensității la care se află, scapă puterei lunetelor noastre.

S'au făcut multe încercări pentru a se putea găsi planeta ce se află dincolo de Neptun. Neptun, care strălucește ca o stea de mărimea 9, adică nevăzută cu ochii liberi, a fost descoperit prin calcul de către Leverrier, care nici nu a avut vre-odată curiozitatea să-l privească printr'o lunetă. Tot prin calcul voesc astronomii să descopere planeta ce se află dincolo de Neptun. Pentru a găsi însă noua planetă se întrebuințează placa fotografică, adaptată marilor lunete.

În unul din re ultimele numere ale revistei *Astronomische Nachrichten* ce apare la Kiel, găsim publicată o circulară a observatorului dela Harvard (Cambridge-Mass-Statele-Unite), semnată de astronomul Edward C. Pickering. Prin această circulară se spune, că profesorul W. H. Pickering (fratele celui d'întâi) e încredințat, în urma calculelor ce a făcut, că planeta transneptuniană se găsește într'o anumită parte a cerului. Astronomii sunt rugați să fotografieze cât se poate de mai multe ori acea regiune a cerului și în mod sistematic. La observatorul din Arequipa s'au și început aceste operațiuni.

Pentru cei cari cerul le este familiar putem adăuga că locul indicat se află între steaua *vita* din Racul (cancerul) și între Alfa din Câinele Mic, căreia i se mai zice și Procyon.

În acest moment, Neptun se află ceva mai sus în Gemenii.

Neptun, care e cea mai îndepărtată cunoscută până acum, se află la 4478 milioane kilometri de soare, noua planetă se află, de sigur, la peste 2000—3000 milioane kilometri dincolo de Neptun... Sistemul solar va câștiga mult în întindere... și cu toate acestea, toate aceste milioane de kilometri ce nouă ne sperie mintea, nu însemnează nimic pe lângă cele 41 trilioane de kilometri, ce ne despart de steaua cea mai apropiată de noi, și de la care lumina, cu iuțea ei de 300.000 kilometri pe secundă; abia ne sosește în patru ani!

VICTOR ANESTIN.

Caritate creștină și intervenționism.

Sărbătorile noastre creștine au, între altele, și această calitate că deschid inimile oamenilor, fac pe cei ce au dare de mână și inimă omenească, să se gândească la cei năpăstuiți de soartă, la văduve lipsite de mijloace, la orfani, la cei săraci și neputincioși, cari, mai ales de aceste sărbători, duc lipsă grea de haine, de nutriment și încălzit, de condițiile cele mai necesare vieții. Acum mai ales, e momentul când orice suflet creștinesc poate face bine, poate alina dureri și umilințe. Așa au făcut părinții și străbunii noștri, și așa făcând și noi ne arătăm vrednici de ei.

Sunt țări în cari de sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou mai toată lumea cu oarecare stare se întrece în fapte bune față cu semenii săi. Între acestea, în primul rând sunt țările germanice unde evanghelia a prins cele mai puternice rădăcini. În Anglittera, Crăciunul e considerat ca cea mai mare sărbătoare. Mii și zeci de mii de doamne și domni din societatea înaltă, sute de mii din cea mijlocie, milioane din cei de jos se întrec într'o nobilă și discretă emulațiune a șterge lacrămile, a înlătura grijile și a înveseli inimile celor ce duc lipsuri în aceste zile. Cel mai mare romanțier al rasei anglo-saxone, și poate al lumii întregi, *Charles Dickens* și-a făcut reputația sa mai ales cu minunatele sale scrieri privitoare la sărbătoarea de Crăciun, a acestei epoci, cum exclamă el, de iubire, de iertare reciprocă, de milostenie, de plăcere sufletească. «E singurul timp, zice el, pe care-l cunosc în lungul calendar al anului, când bărbați și femei, parcă printr'o perfectă bună înțelegere, își deschid de bună voie inimile lor închise și-și aduc aminte de oamenii mai jos de ei, că de fapt cu toții sunt drumeți spre mormânt, iar nu o altă rasă de fiinte pornite spre alt drum».

Aceasta e concepția cea adevărată a evangheliei. Bine este ca asemenea sentimente creștinești să ne preocupe nu numai de sărbători, ci în fiecare zi a vieții noastre, căci numai pe această cale se poate ușura soarta celor ce suferă, numai prin această continuă practică a virtuților creștine dela individ la individ și prin asociații în acest sens, în mod spontan, se poate imblânzi

în mod real viața fără a primejdui Statul. E greu firește, unde lipsește o preoțime cultă, unde lipsesc sanctuare mărețe de rugăciune și înălțare sufletească, unde lipsesc predicatori distinși și cu credință de stâncă, unde lipsește căldura comunicativă a religiei. Statul însuși nu se poate și nu trebuie să se dede la filantropie, pentru că, — așa e firea omenească, — el imediat provoacă certuri și nedreptăți amarnice și cele mai teribile dușmăanii în contra sa. Filantropia *lui* pierde imediat orice farmec de bunătate; căci ea se interpretează atunci, în mod fatal, din partea celor săraci ca un *drept*, ca un drept indiscutabil, rigid, rece, combativ, distrugător de State. Sărăcimea pe care o ajută caritatea evanghelică este blândă și recunoscătoare, cum cere evanghelia. Sărăcimea cu doctrina *dreptului* asupra *filantropiei* Statului, cu doctrina că întreg Statul atârână de ea și trebuie să fie la discreția ei, — caută în mod firesc a înlătura evanghelia iubirii de aproapele, și a nădejzii în propria virtute.

Da, e sfântă evanghelia creștină și e unicul mijloc de a rezolvi vechile antinomii din lăuntru Statelor.

Unde ar fi România dacă de acum 50 de ani oamenii de Stat ar fi înțeles rostul profund al religiei!

Ce va să zică un preot vrednic.

În revista «*Month*», un d. Sykes arată că agricultura în Brabantul de la mează noapte a suferit mult de la 1870 încoaică din mai multe cauze. Mizeria s'a înăsprit prin fabricația margarinei care se vindea pe piețele străine sub etichetă de unt de Olanda, ceea ce însemna o mare pierdere pentru producătorii acestui unt. Părintele *Van den Elzen* formă atunci, la 1896, o Ligă Creștină a țăranilor. În zece ani, această Ligă numără 161 de secții, cu 20,110 membri, în provincia Brabant ne fiind de cât 36,000 de capi de familie. Scopul Ligei este să agite alcătuirea de syndicate locale, să le lege spre a și apăra interesele materiale și morale. Este o federație de syndicate locale. Ea mai are agenții pentru asigurarea mutuală contra focului, contra mortalității cailor și a vacilor, și bănci agricole.

«RĂZBOIUL DE UNT»

Ea confederează pe lăptarii țăranii cari erau exploatați pe cătră negustorii din orașe. Incepu un «războiu de unt». Producția lor de unt fiind mare și bună, controlată de agenții sanitari, federația are să cucerească în curând, așa spune autorul, piețele din Liège, Bruxelles și Antwerpen (Anvers). Ei au introdus proceduri mai bune, curățenie mult mai mare și inspectori proprii. Liga are o revistă săptămânală cu 15,000 abonați (câți n'au toate revistele românești din Dacia lui Traian!).

«TRIUMFUL RELIGIUNII».

Autorul arată apoi ce prosperitate economică și morală a luat provincia aceasta pe urma acestei Lige: criza agricolă a scăzut, confortul a revenit, țăranii știu prețului acum îmbunătățirilor noi de a lucra pământul, de a alege și

crește vitele și sunt acum mai dispuși a asculta de sfaturile preoților și învățătorilor. Țăranul e foarte mândru acum că poate face plăți cu bani gata. Intre țărani s'a desvolțat foarte mult spiritul de economie, de armonie și caritate. Liga coprinde catolici și protestanți; dar sfetnicul spiritual al fie cărui sindicat este preotul local. Toate acestea se datoresc inițiativei private dar inimoase a unui singur om, a unui popă harnic. Dar la noi să nu fie asemenea preoți și învățători? Se vor găsi și la noi, mai ales că băncile populare, și acum în urmă «fedațiunile», prosperează și vor deștepta tot mai mult spiritul de activitate în jurul lor.

Un viitor monarh.

Miss *Edith Sellers*, o cunoscută scriitoare engleză, publică în «*Fortnightly Review*» un articol în care descrie personalitatea viitorului împărat și rege al monarhiei habsburgice, a arhiducelui Francisc Ferdinand. Scriitoarea spune că arhiducele este unul dintre oamenii cei mai miloși față de cei săraci și în suferință. El este un om de foarte mare energie și curaj, și un convins federalist («*the Archduke is a strong Federalist*»). Ea citează pe baronul Falkenegg care spune că planul politic al viitorului monarh este deja gata în liniile generale: el își va face o misiune a vieții sale a transforma împărăția dualistă într'un Stat federativ. El se întemeiază spre acest scop mai ales pe creștinii sociali și pe naționalități. Autoarea mai spune că arhiducele moștenitor e un mare aderent al bisericii catolice, ceea ce se știa de altfel de mult.

Talent în dărnicie.

Miliardarul Rokefeller publică, într'o revistă americană, *World's Work* un articol în care arată că cea mai mare satisfacțiune pentru un om cu avere mare este a face, în mod inteligent, bine semenilor săi. Cel mai bun sistem de caritate, zice el, nu este a face daruri, ci a da oamenilor lipsiți dar doritori de lucru — ocupație, o ocupație remunerătoare.

Frumoase principii din partea unui om avut. De ar face toți așa, — sperăm că el însuș va fi făcând cum zice? — toată chestia socială s'ar rezolvi ușor. E și unicul mijloc.

Doi mari istorici

În *Historische Zeitschrift*, (1908 Dritte Folge), Otto Krauske publică un articol despre *Macaulay și Carlyle*. Iată ce spune: Cu toate că s'au născut amândoi pe la sfârșitul veacului al optsprezecelea în asprele ținuturi ale Scoției și s'au adăpat la izvorul acelorași mari impresiuni de tinerețe, Macaulay și Carlyle se deosebesc unul de altul până în fundul sufletului lor. Întâiul a dus o viață îndestulată, s'a deslușit repede, și fără sbuciumări lăuntrice, în cele mai hotărâte năzuințe ale firei sale, și-a căpătat curând faima de mare scriitor, cucerind iubirea fraților săi de acelaș neam și admirația lumii întregi, mulțumită neasemănatei înlesniri cu care isbutea să prindă și să vecinicească trăsăturile de căpetenie ale vremii și poporului său.

Din potrivă, cel de al doilea, Carlyle, s'a luptat amarnic dela începutul copilăriei cu toate neajunsurile traiului; a pătit sufletește zecimi de ani până când să poată găsi cumpăna credinței nestrămutate în Dumnezeu și îndelungată vreme a rămas în umbră, cunoscut abia câtorva înțelegători, căci noutatea scânteietoare a gândirei lui îl despărția de lumea contemporană.

Ca istorici, Macaulay și Carlyle sunt în adevăr două margini de lume. Întâiul are darul povestirii vioae, împestritate cu amănunțimi plastice; credințele partidului său politic nu-l părăcesc mai niciodată; pe deasupra operei sale plutește mândria patriotismului britanic. Al doilea vede în istorie plinirea cugetului dumnezeesc sădit în sufletul oamenilor de frunte; aceștia sunt eroii, singurii cari pot urni mai departe viața popoarelor. Pentru dânsul, cunoașterea trecutului este o religie: munca, uitarea de sine, iubirea aproapei, alcătuesc legea dintâi și cea mai de pe urmă a păstorilor de neamuri.

Cum își sapă Britania mormântul.

Intr'un articol din *North American Review*, (Noembrie), semnat «*Britanicus*» se face o aspră critică a politicei engleze moderne. Autorul constată că criza imperiului britanic e de mai multe feluri. El zice apoi din cuvânt în cuvânt: «*Marea Britanie a sămănat vântul democrației; ea poate recolla acum furtuna.*» După ce arată mizeriile Englezilor și ceea ce ar trebui făcut, autorul zice că este puțină nădejde de îndreptare, căci: «*Parlamentul Angliei, palpitând de un umanitarism rău îndrumat, este o adunare mai mult menită să paralizizeze decât să întărească acțiunea bărbaților de Stat.*»

Francezii în continuă descreștere.

D. F. C. Penfield arată tot în *North American Review*, cum populația Franței scade acum mereu. El zice din cuvânt în cuvânt: «*națiunea franceză moare încet dar sigur.*» Acum douăzeci de ani, natalitatea era în descreștere; acum doi ani ea ajunsese a fi egală cu mortalitatea; anul trecut mortalitatea întrecea natalitatea cu 20.000 de cazuri. În curs de un secol, natalitatea a decrescut dela 32‰ la 19.7‰. Și în secolul XX scăderea a continuat mereu. Autorul citează pe d. de Foville care se întreabă cu îngrijire: «*să fie acesta începutul sfârșitului?*». Din nenorocire așa se vede a fi.

Democrația americană.

În Statele Unite, Senatul are foarte mari prerogative, așa că mulți îl considerau cu drept cuvânt, un corp aristocratic. Adevărul e că grație Senatului, constituit așa cum este, America de Nord a putut înfrunța numeroasele primejdii ale democrației. Acum este un puternic curent ca și Senatul să fie «*democratizat*», și să nu mai fie ales în mod indirect, ci de către popor, în mod direct. D. Emmet O'Neal scrie un articol în *North American Review*, în care arată ce greșali s'ar face dacă s'ar primi ideea aceasta democratică și cere organizarea tuturor patrioților, cari prețuesc libertatea instituțiilor federale, în opozițiune față de aceste încercări.

REVISTA CARTILOR

De sub teascurile tipografiei Socec au apărut cele dintâi douăsprezece coale, — întreaga literă A, — din recentul dicționar al limbii române, datorit domnilor I. Aureliu Candrea și Ovid Densușianu. Lucrarea făgăduiește să îmbrățișeze în cuprinsul ei de aproape o sută de coale, toate formele, nouă și vechi, populare sau învățate, pierite sau trăitoare pân'acum, împreună cu arătarea locului, a izvoarelor, precum și a etimologiei, în marginea rezultatelor dobândite.

*

«Biblioteca pentru toți» publică în traducerea domnului C. Brătescu vestitele «*Ansichten der Natur*» ale pătrunzătorului om de știință, A. v. Humboldt, care a fost în același timp un fruntaș mănăitor al condeului.

Probleme naționale în Ungaria.

Cunoscutul scriitor englez care luptă sub pseudonimul *Scotus Viator* în favoarea naționalităților, a scos zilele acestea un mare volum sub titlul «*Racial Problems in Hungary*», 8-vo (Constable), Londra (16 shillingi). E o lucrare de mare valoare în care sunt tratate pe larg toate chestiile naționale din Ungaria din punct de vedere istoric, etnografic, politic și cultural. Numeroase ilustrațiuni dau volumului o foarte frumoasă înfățișare.

Scotus Viator a trăit mai mult timp în Ungaria, ca corespondent al unui ziar englez, cunoaște chestiunile acestea și este un scriitor foarte conștiincios

«Bobârnaci și Bazaconii».

O colecție de glume și caricaturi, publicate de d. *Ermil Borcia*, veselul redactor al calendarului «*Posnașul*». Un volumaș elegant cu o foarte drăguță copertă în culori executată după un desen original al tânărului pictor român *Florian Mureșianu*. Broșura cuprinde o mulțime de glume bune, cuviincioase, glose de actualitate, localizări și caricaturi fine și decente, precedate de o hazlie introducere în versuri, în loc de prefață Cât pentru calitatea cuprinsului, iată cum se pronunță un bărbat de seamă al nostru: «*Am avut câteva momente frumoase cetind publicațiile lui Ermil Borcia. Ele mi se par, că tot mai mult încep să ocupe un locșor care nu trebuie deseconsiderat în dezvoltarea noastră literară. Până când în Țară s'a cristalizat deja ramura literaturii vesele și prin Caragiale, Ureche, Ranetti, și acum prin A. Mirea s'a încheat un soi românesc de a râde de partea hazlie a vieții, până atunci noi, cei greoi, am tot dibuit. «Cocoșul roșu», «Gura Satului», «Calicul» și «Vulturul», mai ales acestea trei din urmă, erau așa de departe de felul Românului din alte părți, încât păreau mai mult un spirit maghiaro-german decât românesc. Ermil Borcia a păstrat firea Ardeleanului, ceva mai greoaie și când râde, dar mai sănătoasă, mai puțin picanță și ascuțită, dar mai din inimă — și în același timp a legat-o de tradiția formată dincolo. Așa cum e «Posnașul»,*

iar acum «Bobârnacii și Bazaconiile» lui Borcia, așa e firesc și bine să fie literatura noastră veselă».

«Bobârnaci și Bazaconi» se pot procura dela firma W. Krafft Sibiiu — Nagyszeben. Prețul (expediția francată). 1 leu.

*

«Calendarul tovărășiilor sătești» pe anul 1909, se deschide cu o poezie a plugarului V. Chebac, din județul Tutova — propovedania crezului de izbândă prin muncă și înfrățire. Apoi urmează bucăți, cele mai numeroase în dialoguri, menite să lămurească țărănimei rostul și binefacerile cărților de tot felul. Din cuprinsul acestei cărți răsar îndemnuri inimoase.

REVISTA REVISTELOR

«Noua Revistă Română» (28 Decembre 1908). — In articolul său intitulat: «Politică de babe, politică de curci», d. A. D. Xenopol îndeamnă pe Români la alianță cu statele balcanice împotriva Habsburgilor, pentru dobândirea măcar a orașului Suceava din Bucovina, colț de pământ, unde eroii noștri zac spre vecinică odihnă. — V. V. Haneș: O problemă culturală. Forța de expansiune a limbii românești. (Conferința domnului Densușianu). Până la începutul celui de al 16-lea veac limba românească se răspândise pe tot pământul astăzi locuit de neamul nostru, cu o putere de expansiune, care nu află părचे nicăiera. Mai departe, propășirea culturii naționale va cere limbei noastre locul de frunte în răsăritul european, acum când nici o lățire teritorială peste hotarele câștigate nu mai este cu putință.

*

Convorbiri Literare. (Decembre 1908). — Număr consacrat amintirii lui Șaguna; cu articole datorite d-lor: N. Dobrescu: Mitropolitul Andrei Șaguna, — studiu biografic, analiza personalității eroului; dare de seamă despre activitatea lui ca părinte al bisericii române de peste Carpați, precum și ca muncitor pe tărâmul literaturii. — I. Mihălcescu, — pe larg despre «organizarea bisericească și școlară a lui Șaguna». — Dr. I. Lupaș, un frumos articol comemorativ despre «Anastasia Șaguna», mama Mitropolitului Andrei și «o scrisoare a lui Neofit Scriban către Mitropolitul Șaguna» în legătură cu nea-tárnarea bisericii ortodoxe din Țara-Românească.

In afară de acestea «Convorbirile Literare» mai cuprind: Spectator: Criticele d-lui Maiorescu în noua ediție populară. — I. S. Floru: O excursiune școlară în Bucovina, făcută cu elevii liceului St. Sava la începutul lunii Iulie 1908.

*

«Revista Teologică» dela Sibiiu, în al său număr pe luna Decembre publică sub iscălitura domnului Dimitrie Cunțanu, profesor seminarial, un articol de laudă și de însuflețire sinceră pentru «Religiositatea și moralitatea mitropolitului Andreiu».

Autorul scrie cu toată cucernicia dragostei și admirației sale, căci a cunoscut

deadreptul pe marele păstor al neamului românesc de peste munți, în amănuntele vieții lui de om cu gândul pururea la cele românești și sfinte și l'a urmărit în cursul muncii lui pentru înălțarea credincioșilor prin biserică și prin școală.

Cultură de surogate

În *Kunstwart*, (Octombrie 1908) sub titlul *Surrogatkultur*, Hermann Ullmann, scrie: Zodia circulației stăpânește vremile de cultură încărcată. Oamenii, bunurile materiale, munca brațelor și chiar cele mai alese înfiripări ale cugetului, — se prețuesc după însemnătatea lor ca lucruri de schimb. Gândul și năzuințele tutulora se îndreaptă numai în afară, *o secetă cumplită pârjolește viața lăuntrică*, nevoile se amăgesc îndestulându-se cât mai grabnic și mai costisitor, — *pretutindenea minciuna se întronează nesupărată, pustietatea sufletelor crește mereu cu cât larva și sbuciumul traiului social se întesesc mii asurzilor*.

Educarea sufletului

Tot în *Kunstwart*, (Noembrie 1908), sub titlul *Die Erziehung zum Guten* L. Kulka zice: Congresul ținut în Londra pela sfârșitul lunii Septembrie a luat în cercetare problemele de căpetenie ale educației morale în școli. De pretutindenea s'au ridicat glasuri împotriva covârșitoarei precumpăniri a învățământului rece asupra simțirii și voinței. Educatorul având sub a lui priveghere un prea mare număr de școlari, nu se poate îndeletnici destul cu fiecare dintre dânzii: puterile de viață, îndemnurile roditoare, pornirile curate, dorm în adâncimile sufletelor și nimenea nu cearcă să le învioreze: mintea se sbuciumă peste măsură și adevăratul om, care mijeste în mai orice copil, este osândit să lungezească în păragina lipsei de pregătire. Sportul socotit ca un oțelitor al caracterului n'a dat roadele așteptate.

În Englitera, școala ticluită după nevoile fiecărei pături sociale, se împotrivesc unei mai largi îndrumări și înțelegeri a lumii. *Adevărat e cu toate acestea că gimnaziul englez făurește oameni cutezători, plini de nestrămutată bi-zuință*; dar lipsa vieții de familie s'a dovedit ca păgubitoare și mulți părtași ai congresului au susținut educarea fetelor împreună cu băeții până la o margine de vârstă. Incercările câtorva pedagogi de a sprijini cu ajutorul dovezilor practice învățatura moralei din carte, au dat greș: mai toți cugetătorii osândesc zădarnica buchiseală, menită să împovăreze de prisos mintea școlarilor. *Englezii apără cu strășnicie biblia, cel mai bogat izvor de tărie morală*.

Dar nici cunoașterea vieții din faptă și încercare personală nu trebuie nesocotită ca mijloc de împlinire a făptuirii omenești.

Pe de altă parte, cât mai multă neîncredere în atotputernicia educațiunii estetice! Peste măsură de primejdioși au fost și sânt acei închinători ai formei, care ajung la desăvârșitul despreț, la nepăsarea bolnăvicioasă față de tot ce stă în legătură cu adâncile nevoi ale traiului.